

A könyv végén *Fügedi János válogatott bibliográfiája* olvasható. Mint látjuk, a változatos kutatási témaköröket felmutató kötet és a szerzők sokszínűsége jól mutatja Fügedi János fontos és kiemelkedő szerepét a hazai és nemzetközi táncutatásban. Kutatói és oktatói minőségében több tudós pályájára hatással volt, melyet egyes szerzők írásaikban egy-egy rövid történettel bővebben ki is fejtettek. A mentorok, kollégák és barátok mellett többi fiatal tánckutató mutathatta be önálló kutatásának módszereit és eredményeit. A kötet szerkesztői is a Szegedi Tudományegyetemen végzett táncantropológiai tanulmányaik során ismerkedtek meg az etnokoreológia különféle kutatómódszertani irányzataival, többek között a kinetográfiával, melyet annak hazai mesterétől sajátíthattak el. Személyes ismeretségem és érintettségem okán tudom, hogy a Tanár úr segíti és egyengeti a fiatal tánckutatók generáció útját, melyet ezúton is köszönünk neki.

Bathó Edit: A pendzsomtól a discóig. Táncélet a Jászságban a 18–21. században. Jászberény: Jász Múzeumért Alapítvány, 2020. 224 p.

Varga Sándor

Bathó Edit könyve a Jászság tánc kultúrájáról több szempontból fontos olvasmány. Hiánypótló, hiszen a Martin György felosztásában a Középső, vagy Tiszai Táncdialektushoz tartozó nagykun és jász területek tánc hagyományairól eddig hiányos kép élt bennünk kutatókban, de a tudományos eredmények iránt érdeklődő néptáncmozgalomban is. A kötet a Jászság mezővárosi, falusi és tanyasi tradicionális tánc kultúrájára vonatkozóan olyan sok adatot hoz, hogy csupán ezek listázása során rájövünk: Martin gondolata, miszerint e terület korán polgárosult, és emiatt „jellegtelen” tánc kultúrával bírna, ma már tarthatatlan.

Bathó Edit leíró jellegű, történeti néprajzának, és rendkívül gazdag forrásgyűjteménye másra is felhívja a figyelmünket. Ha valaha megszületik majd egy, a jelen kötet adatait is felhasználó, összehasonlító elemzés, az minden bizonnyal árnyalja majd azt az elképzelést is, miszerint a Jász-Nagykun táncdialektus egy átmeneti terület lenne. A régi földrajz-történeti módszert kritikusán továbbgondolva, ma már a történeti hatások változó dinamikájára, a parasztságon kívül más társadalmi rétegek kulturális befolyására is koncentrálnunk kell. A fő célunk a kulturális folyamatok feltérképezése és nem „változatlan régiség” megtalálása, ennek megfelelően a paraszti tánc kultúrát nem zárványként, hanem egy olyan sajátos entitásként igyekszünk kezelni, amely ugyan lassan és sajátos módon, de mégis és mindig is reagált külső hatásokra. Ebben a megközelítésben – a korábban talán relevánsnak tűnő – „átmeneti terület” kifejezés az értelmét veszti. Ha Bathó Edit adatgazdag munkáját összevetjük a táncfolklorisztikai összefoglalások vonatkozó adataival, rögtön felvetődik egy izgalmas kérdés. Érdemes lenne-e a két, jászok által is lakott táncdialektus (Nagykunság-Jászság, illetve a Kiskunság, Solt-, és Tápióvidék) területeire vonatkozó történeti, táncfolklorisztikai adatokat egymással összevetni, és ez alapján akár új dialektushatárokat megállapítani, vagy a két táncdialektus egymáshoz való viszonyát pontosabban definiálni? Ezek miatt reméljük, hogy a vizsgált területre vonatkozó tánc történeti adatösszesítés munkája nem fejeződött be Bathó Edit munkájával. A tánc történeti források az utóbbi néhány évben egyébként is újabb megvilágításba kerültek és ez további kutatásra kell, hogy ösztönözzön minket.

A kötet előszavában a szerző személyes indítatásáról olvashatunk, mely a sok mindent elárul a kutatói pozíciójáról. Bathó Edit a néprajzi vizsgálatok mellett gyakorló táncos és a népviselet iránt érdeklődő kutatóként a jászsági hagyományörző mozgalmak egyik meghatározó személye. Nyilván ennek is köszönhető, hogy a tudományos megközelítés mellett egyfajta népművelői, hagyományörző attitűd is érezhető a szöveg nyelvezetén.

A következő részben a szerző a 19. századi előzményektől kezdődően a máig tartó időszakig tekinti át a vizsgált területre vonatkozó, professzionális és amatőr néprajzi kutatásokat. Az áttekintés egyébként nem csak tudományos, hanem pedagógiai szándékkal összeállított kiadványokat is tartalmaz.

A hagyományos paraszti táncalkalmakat vizsgálva Bathó Edit a vonatkozó 18–19. századi levéltári források ismertetésével fontos történeti anyagot mutat be, külön kiemelve a verbuválásra és a céhes multságokra vonatkozó adatokat. Ezzel nem csak az egyes tánc típusok (mint például a verbunk) történeti gyökereiről, de a táncdialektusról való tudásunkat is árnyalja.

A paraszti táncalkalmak a 20. században című alfejezet tartalma kifejezetten néprajzi gyűjtéseken alapul. Ezzel kapcsolatban a szerző a munkához fűződő és a családi ünnepek táncalkalmait is vizsgálja. A kötetet olvasva itt tűnik szembe a fejezetek és alfejezetek címhierarchiájának bizonytalansága, amely miatt nehéz megállapítani egyes szövegrészeket alá-, fölé-, vagy mellérendeltségi viszonyát.

A körülbelül a 19. század végétől a 20. század közepéig tartó időszak jászági táncainak külön fejezetet szentel a szerző. E szakasz tartalmából kiindulva, talán szerencsésebb lett volna a kötet alcímében a Jászság táncélete helyett a Jászság tánc kultúrájáról beszélni, hiszen itt a táncészlet is fókuszba kerül.

Ezután a 19–20. század fordulóján divatos polgári táncalkalmakról olvashatunk. A korszak társadalmi, kulturális életében rendkívül fontos szerepet játszottak a különböző egyletek, szervezetek, amelyek jeles napokon reprezentatív alkalmakat (például bálakat, nyári multságokat) rendeztek, ahol az etikett, a táncok és a táncrend és nyilván maga a táncstílus is szimbolikusan kifejezte és meg is erősítette a résztvevők társadalmi hovatartozását. A parasztpolgári, iparos stb. tánc kultúra vizsgálata is fontos, hiszen a paraszti réteg mellett a magyar faluban mások is jelen voltak. A bálók a rájuk jellemző zártkörűség miatt csoportidentitást szervező, rendező és erősítő szereppel bírtak, ugyanakkor viselkedésmintákat, szokásokat és akár tánc- és zenei divatokat is közvetítettek más társadalmi körök számára. A különböző társadalmi rétegek mindennapi életvilága itt és számos más helyen is kapcsolódott egymáshoz.

A következő fejezetben a táncutatók és a helytörténészek számára egyaránt fontos adatokat olvashatunk a bálók és a táncmultságok szervezéséről, valamint a korszak népszerű tánc helységeiről.

A báli táncok és táncrendek a 19–20. századi jászági helyzetének bemutatása szintén hiánypótló. Furcsa ugyanakkor, hogy a szerző a fejezet rövid bevezetőjében a zenészekről ír. Úgy vélem, hogy a helyi zenészdinasztiák pontosabb, részletesebb, történeti időkben is elmélyülő megismerése fontos feladat, ami itt – egyelőre – nem teljesült. A szöveg felépítését tekintve sem biztos, hogy ezen ismertetőnek itt lenne a helye. Ez ezért is feltűnő, mert a történeti táncfolklorisztika szempontjából ez a rész különösen gazdagon adatolt: a társastáncok (polka, mazur stb.) hazai elterjedéséhez számos információval szolgált.

Gazdag képanyaggal illusztrált a 19–20. század fordulójára jellemző báli öltözetet bemutató fejezet, ami így nem csak viselettörténeti elemzéseknek adhat új támpontokat, hanem a hagyományörző egyesületek művészeti munkáját is segítheti.

Szentpál Olga, Pesovár Ferenc és Kaposi Edit programadónak is tekinthető vizsgálatainak alapossága ellenére úgy gondolom, hogy a magyar táncmesterség történetéről is lenne még mit írni a magyar táncutatóknak. Ezt a felismerést erősíti Bathó Edit könyvének a táncmesterek, tánciskolák, tánc csoportok történetét az 1875-től az 1950-es évekig végigkísérő része. A fejezet szintén jól adatolt, részletes kutatás alapján íródott és kiemelendő, hogy szakít a korábbi klasszikus néprajzi megközelítéssel. Nem zárja le ugyanis a kutatást az 1920-as éveknél, és nem próbálja érintetlennek,

változatlanok láttatni a jászági paraszti tánc kultúrát, hanem a polgári és a modernkor jellemzőit is vizsgálja. Ehhez kapcsolódnak *A társastánc térhódítása a Jászságban*, illetve a *Társastánc klubok, egyesületek a Jászságban* című fejezetek. A téma ilyen bő kifejtése tudomásom szerint eddig teljesen páratlan a magyar tánc kutatásban.

Külön blokként kezeli a szerző Jászság tánc kultúrájának bemutatásakor az intézményesített néptáncmozgalom történetét bemutató részeket. Ezen belül kiemelt figyelmet szentel a Jászság Népi Együttes történetét és a hozzá kapcsolódó utánpótlás együttesek ismertetésére. Ezek mellett kitér a kisebb településeken folyó táncos hagyományörző műhelyekre – itt már kilép a szűken vett jászági hagyományok ismertetéséből – hiszen más tájegységek táncairól, utazásokról, a magyar néptáncmozgalomban jól ismert csángó fesztivál történetéről is hoz adatokat, így módon kapcsolódva a globalizált kultúra vizsgálatához.

A kötet újabb érdekes része a társasági élet 20–21. századi táncalkalmainak bemutató fejezet. Az ötórás tea, a táncházak és disco-k történetére vonatkozó adatok felsorolásával szintén rendhagyó munkát végez el a szerző.

A Jászság nagy hagyományú újkori báljait szervező álló tánc és sportegyesületek, csoportok, klubok ismertetése is fontos része a kötetnek. Csak sajnálhatjuk, hogy a címben megfogalmazott ígéret ellenére itt csak jászberényi csoportokról esik szó, és hogy hiányzik az egész Jászságra való kitekintés.

Bathó Edit könyve nem csak az egész magyar nyelvterületet érintő, leíró jellegű néprajzi kutatásokhoz, hanem a 20. század második felében lassan újraéledő, illetve újjáélesztett jász identitás keresésére tett erőfeszítésekhez is szervesen kapcsolódik. Ebbe a széles keretbe a paraszti és a mezővárosi kultúra számos eleme beleillik, így például a viselet és a tánc is. Jómagam táncosként az 1990-es évek egy szolnoki néptáncfesztiválján találkoztam a Jászság Népi Együttesben is elindult kutatómunkának egy színpadra dolgozott eredményével. Örülök, hogy a munkának nem csak a művészeti, de a tudományos életben is használható eredményeit is megismerhettük – jelen kötet fontos helyet foglal el ebben a sorban.

A pendzsomtól a discóig. Táncélet a Jászságban a 18–21. században c. kötetből, az adatgazdagsága és az adatok sokszínűsége, a történetiség mellett a modernitásba is betekintést nyújtó szemlélete, és a pontos korszakolása miatt a jászági települések hely- illetve mentalitástörténetével foglalkozó kutatók is sokat meríthetnek.

A kiadványról összefoglalóan elmondható, hogy rendkívül igényes kiállítású, jó minőségű fotókkal, nagyon gazdag mellékletanyaggal bíró, alapos dokumentáció, amelyet remélhetően az adatokat az adott történeti, társadalmi kontextusokban elemezni tudó munka követ majd.

Barabás László: Szikonyország eltűnőben? Életmód és mentalitás, népszokás és játék Sóvidéken. Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont, Székelyudvarhely, 2020. 530 p.

Szacsavay Éva

Barabás László otthona, tája nem csak Sóvidék, hanem agyagos, sárga, szikonyos földje okán Szikonyország is. „Szikonyország ez, nem egyéb, s mi bizony szikonyországiak vagyunk.” Ebben a tájban jelennek meg Barabás László „figurái” és azok mindennapjai, ünnepei, keserves és vidám alkalmak, események, amelyek a táj nyelvét, szokásait, életmódját, magatartását, illemtanát, viselkedését mutatják be, nemcsak a népszokáskutatók, de a szokásokat megőrzők és újrataníttók számára is. E kötet a táj karakterét, népének életét, szellemi valóságát megőrizni kívánja, a címben feltett kérdésre